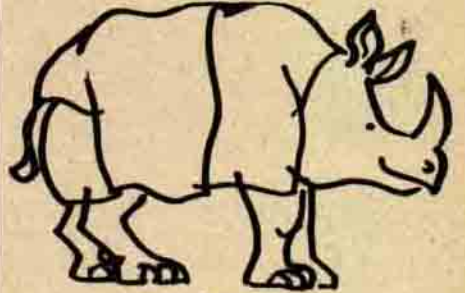

BİLİMSEL DİLİ ÖĞRENME YOLU BAZI ÖNEMLİ LATİNCE VE GREKCE SÖZCÜKLERİN BİLİNMESİ BİLİMSEL TERİMLERİN ANLAŞILMASINI KOLAYLAŞTIRACAKTIR

Bilimler yaygınlaştıkça bilimsel dil de zenginleşmektedir. Bilimsel terimlerin pek çoğu Latin ve Grek kökenlidir. Bu iki ölü dilin önemli kaynakları teşkil etmesi, Avrupa Kültürünün tarihi ile yakından ilgilidir. Batı Avrupa'nın iyi eğitim görmüş sınıfları Latin ve Grek yazarların yapıtlarını çevirisiz olarak orijinal klasiklerden okurlardı ve bilimsel eserlerini de bu dillerle (özellikle Latince) yazarlardı. Doğuda ise bilimsel yapıtlar daha ziyade Arapça ve Farsça olarak kaleme alınırdı. Bu nedenledir ki birçok Türk düşünürü ve yazarının yanlış olarak acem olduğu iddia edilmiştir.

Avrupa bilim adamları ancak son yüzyıllarda yapıtlarını kendi dilleriyle yazmaya başlamıştır. Fakat terimleri Latin ve Grek sözcüklerinden oluşturmaya devam etmişlerdir. Bazı kelimeler olduğu gibi, değiştirilmeden alınmıştır, örneğin: Fungus (= mantar), genus (= cins) ve appendix (= Körbarsak). Bazı cümlelerden de kısaltmalar

RHINOCEROS

(G.) RHINOS - NOSE; (G.) KEROS - HOR!

RHINOCEROS (= GERGEDAN)

(G.) RHINO = BURUN;

(G.) KEROS = BOYNUZ.

OCTOPUS

(G.) OCTO - EIGHT; (G.) PODOS - FOOT

OCTOPUS (= AHTAPOT)

(G.) OCTO = SEKİZ; (G.) PODUS = AYAK.

yapılmıştır: In vivo (= canlı organizmada), ve invitro (= tüp içinde).

Bilim adamları Latin ve Grek örnekleri, kökleri ve sonekleri birleştirerek birçok yeni kelime meydana getirmektedir. Hukukta da aynı metot uygulanmaktadır.

Uluslararası Dil :

Bu yöntem o kadar iyi yürümüştür ki bugün dahi hakimiyetini korumaktadır. Grekçe Skopein (= bakmak) sözcüğünün sonu atılarak skop (= görme) alınmıştır.

Bilimsel sözcükler ekseriya önek + kök + sonekten teşkil edilmektedir. Örneğin aynı köktü paylaştan şu sözcüklere bakalım: mikroskop, teleskopik ve oftalmoskop. G. Grekçe kökü, L. de latinceyi belirtecektir. Mikro (= Küçük, G.), tele (= uzaktan, G.), ve oftalm (göz, G.) ön eklerdir.

Skop (= görme, G.) her üç sözcükte de mevcuttur. İ isim son eki, G., ik ik ise sıfat son ekidir.

Bu kelimelerin anlamları ise şöyle olmaktadır: mikroskopi = küçüğü görme; teleskopik = uzaktan görülen; ve oftalmoskop = gözü gören alet.

Bu kökler başka sözcüklerde de hemen hemen aynı manada kullanılmaktadır.

Kelimeler birden fazla örnek, kök veya soneke de sahip olabilir: Ultramikroskopi, ikinci bir örnek olan ultra (= ötesinde, L.) öneğinin ilavesiyle çok küçüğü görme anlamına gelen elektron mikroskopu altında ki büyütmeyle belirtilmektedir.

Oto (= kendi, G.) ops (= göz, G.) den otopsi (= kendi gözüyle görme) kelimesi yapılmıştır. Op, optik kelimesinde ops'un kısaltılmış şeklidir. Yukarda da görüldüğü gibi bir sözcüğün bütün kısımları aynı dilden gelmeyebilir, bu gibi kelimelere melez denir. Örneğin Ultra mikroskopi de, ultra latince, geri kalan kısım ise grektir.

Bazen da aynı kökün değişik iki anlamı vardır: mikroskopideki Grekçe mikro küçük, fakat mikrometredeki mikro ise milyonda bir anlamına gelmektedir.

Nadiren de aynı anlama gelen değişik kökler vardır: ped (= çocuk, G.), ped (= ayak, L.), pod (= ayak, G.)

Fizik (= doğa, G.) kelimesinin nasıl seçildiği merak edilebilir. Fizik, ilk zamanlarda yalnızca evrenin doğal olaylarını incelemekle işe başlamıştı. Bu kelime yerine Osmanlıca'da "hikmeti tabiiye" terimi kullanılırdı.

Bazı sözcüklerde dar anlam kaybolmaktadır: Latince kırk manasına gelen karantina, önceleri hastalık şüphesi olan veya hasta olan şahısların kırk günlük tecridini ifade ediyordu. Halen ise salgına karşı korumak için gerekli herhangi bir süreyi belirtmektedir.

Latince musculus (= küçükkfare), kas için kullanılmaktadır. Koroner arter (= atardamar), latince korona (= taç), kelimesinden alınmıştır, zira kalbin üzerine taç gibi konmuştur.

İlk keşfedilen mikropların çoğu çomak şeklinde olduğundan, Grekçe bakterion (= baston) kelimesinden menşe almıştır.

Arter (= atardamar) grekçe arterna (= hava borusu) dan gelmektedir, zira o devirlerde yani Galen (= Galinos) den önce hekimler, damarların içinden hava geçtiğini düşünüyorlardı. Ölümünden sonra damarların içini boş bulmalarıyla bu kana varıyorlardı.

Hippopotam (= su aygırı), grekçe hippo (= at), ve potamos (= nehir) kelimelerinden yapılmıştır. Yunan filozofları, maddenin en küçük birimi için atom (a = değil) + (tom + kesik) = parçalanamayan), kelimesini kullanmışlardır.

Ohm, Watt, Volt, Ampere gibi birimler elektrik alanında önemli buluları olan bilim adamlarının adlarıdır.

Biolojide Golgi cisimcikleri, pankreastaki Langerhans adacıkları da kâşiflerinin adlarını taşımaktadır.

Bazı terimlerde bu cümledeki sözcüklerin ilk harflerinden yapılmıştır: Radar (radio detecting and ranging) = radio ile yön ve mesafe bulma; Laser (light amplification by stimulated emission of radiation = uyarılmış elektromagnetik ışınım yayarı ışık yükseltici).

Bilimsel terminoloji için birkaç tipik örnek verdik.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Sayıları pek çok olamayan bazı önemli Lâtin ve Grekçe sözcüklerin bilinmesi, bilimsel terimlerin anlaşılmasını çok kolaylaştırmaktadır.

SCIENCE DIGEST'ten
Çeviren: Dr. Hikmet BİLİR

• Gerçeğin hakkını, sadece hatalar verir.

J. RENARD

• Eski Çinliler, saçları aklaşmış bir adamın sokakta yük taşıdığı görülmemeli, derlerdi.

• İhtiyar olmayı pek az insan bilir.

• Utangaçlık öyle bir kusurdur ki, ondan kurtarmak istediğimiz kimseleri azarlamak tehlikelidir.

La ROCHEFOUCAULD